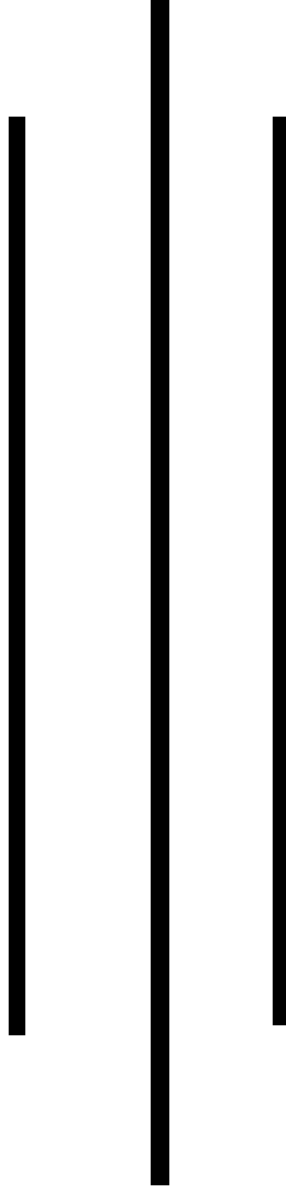

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) परिक्षण प्रतिवेदन
२०७६

बगमति प्रदेश
सुर्ययढी गाउँपालिका, चोकदे, नुवाकोट

नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ मा भएको लैङ्गिक समानता सामाजिक समावेशीकरण नितिगत व्यवस्था बमोजिम स्थानीय तहले अङ्गिकार गरेको नितिगत व्यवस्था र यसको कार्यान्वयनको अवस्थाको स्वलेखाजोखा गर्नका निमित्त साथै यसका लागी गर्नु पर्ने आवश्यक कार्य तथा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परिक्षण गर्ने सम्बन्धमा सुर्यगढी गाउँपालिकाको कार्यपालिकाको निर्णय बमोजिम गठित लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास)परिक्षण कार्यदल तपशिल बमोजिम रहेको छ ।

क) जानकी मिश्र - संयोजक, (महिला तथा बालबालिका शाखा, प्रमुख - सुर्यगढी गाउँपालिका)

ख) सुबास अधिकारी - सदस्य, (प्राविधिक शाखा, ईन्जिनियर - सुर्यगढी गाउँपालिका)

ग) सुजित लामा - सदस्य, (योजना शाखा, सर्म्पक व्यक्ति - सुर्यगढी गाउँपालिका)

घ) तुलजा गुरुङ - सदस्य, (पुर्णिमा कार्यक्रम, ईन्जिनियर - सुर्यगढी गाउँपालिका)

ङ) चन्द्र गुरुङ - सदस्य, (पुर्णिमा कार्यक्रम, योजना सल्लाहाकार - सुर्यगढी गाउँपालिका)

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परिक्षण प्रतिवेदन
सुर्ययढी गाउँपालिका, चोकदे, नुवाकोट

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानको प्रस्तावनामा वर्गीय, जातीय, क्षेत्रीय, भाषिक, धार्मिक, लैङ्गिक विभेद र सबै प्रकारका जातीय छुवाछूतको अन्त्य गर्ने तथा आर्थिक समानता, समृद्धि र सामाजिक न्याय सुनिश्चित गर्न समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माण गर्ने संकल्प गरिएको छ। छुवाछूत तथा भेदभाव विरुद्धको हक, धार्मिक स्वतन्त्रताको हक, भाषा तथा संस्कृतिको हक, महिला, बालबालिका, दलित आदीको हक, सामाजिक न्यायको हक, ज्येष्ठ नागरिकको हक, सामाजिक सुरक्षाको हक लगायतका मौलिक हकहरू संविधानमा व्यवस्था गरिएको छ। महिलाको हक सम्बन्धी धाराले समान वंशीय अधिकार, सुरक्षित मातृत्व र प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी अधिकार, राज्यका सबै सरकारमा सहभागिता हुने अधिकार, सम्पत्ति तथा पारिवारीक मामिला सम्बन्धी अधिकार, शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगार र सामाजिक सुरक्षामा सकारात्मक विभेदको व्यवस्था गरेको छ।

संविधानमा महिला विरुद्ध हुने हिंसाजन्य कार्यहरूलाई कानून बमोजिम दण्डनीय हुने व्यवस्था गरेको छ। समानताको हक अन्तर्गत सामाजिक र सांस्कृतिक रूपले पछाडि पारिएका समुदाय समेतको संरक्षण, सशक्तिकरण र विकासको लागि संविधानले विशेष प्रावधानहरूको थप व्याख्या गरेको छ। सामाजिक न्यायको हकले राज्यका हरेक सरकारहरूमा समावेशी र समानुपातिक प्रतिनिधित्वको सिद्धान्तका आधारमा जनताको सहभागिताको अधिकारको व्यवस्था गरेको छ। राज्यका नीतिहरूमा सामाजिक न्याय र समावेशीकरण सम्बन्धी नीतिहरू सामाजिक सुरक्षा र सामाजिक न्याय प्रदान गर्दा सबै लिङ्ग, क्षेत्र र समुदायभित्रका आर्थिक रूपले विपन्नलाई प्राथमिकता प्रदान गर्ने उल्लेख गरिएको छ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) सम्बन्धी व्यवस्था प्रस्तावनामा नै उल्लेख गरिएको छ। यसका अलावा दफा ११ को गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकारको उपदफा (२) (त) मा ज्येष्ठ नागरिक, अपांगता भएका व्यक्ति र असक्तहरूको व्यवस्थापन गर्ने जिम्मेवारी अन्तर्गत विभिन्न क्रियाकलापहरू संचालन गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ भने दफा २४ उपदफा (२) मा स्थानीय तहले योजना बनाउँदा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य, समयसीमा र प्रक्रियासँग अनुकूल हुनेगरी सुशासन, वातावरणमैत्री, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकूल, विपद् व्यवस्थापन, लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण अन्तरसम्बन्धित विषयलाई ध्यान दिनु पर्नेछ भन्ने व्यवस्था उल्लेख गरिएको छ। यसैगरी सोही दफाको उपदफा (३) गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले आफ्ना योजना बनाउँदा महिला बालबालिका तथा पिछडिएका वर्ग, क्षेत्र र समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण अभिवृद्धि हुने खालका योजना तथा कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकता दिनु पर्नेछ भनी उल्लेख गरेको छ।

यसै गरी वडा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार अन्तर्गत तथ्यांक अद्यावधिक तथा संरक्षण अन्तर्गत खण्डीकृत तथ्यांक संकलन, विकास कार्य अन्तर्गत बालविवाह, बहुविवाह, लैङ्गिक हिंसा अन्त्य गर्ने आदि व्यवस्था गरिएको छ भने स्थानीय तहको योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन अन्तर्गत योजना तर्जुमा प्रकृत्यामा महिला तथा पिछडिएको वर्गको सहभागितामा जोड दिइएको, योजना बनाउदा महिला, बालबालिका तथा पिछडिएका वर्ग, क्षेत्र र समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने योजना छनौटमा जोड दिदै लैससास प्रवर्द्धन गर्ने व्यवस्था गरिएको छ।

सन् २०१५ को सेप्टेम्बरमा सम्पन्न संयुक्त राष्ट्रसंघको साधारण सभाले २०१६ देखि २०३० सम्ममा हासिल गर्नुपर्ने दिगो विकासका १७ वटा लक्ष्य र १६९ वटा उप-लक्ष्यहरू पारित गरेको छ । दिगो विकासका लक्ष्यहरूले विशेष गरी हरेक व्यक्तिको स्वाभिमान, स्वतन्त्रता, समानताका साथै भोक, गरीबीको अन्त्य गर्दै शिक्षित तथा स्वस्थ जीवनयापनका लागि परिकल्पना गर्दछ । यसका साथै यी लक्ष्यहरूले गरिबीको रेखामुनी रहेका बालबालिका, किशोरकिशोरी, महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, यौनिक अल्पसंख्यक, पछाडि पारिएका समुदाय जस्तै दलित, जनजाति, आदिवासीहरूको आवश्यकताहरूलाई समेट्ने उद्देश्य राखेको छ । चरम गरीबीको अन्त्य गर्न, असमानता हटाउन, विभेदसँग लड्न र पछाडि परेका व्यक्ति र समुहको द्रुत गतिमा प्रगति गर्नका लागि कोही पनि पछाडी नछुट्नु भन्ने मुख्य सिद्धान्तलाई दिगो विकासका लक्ष्यले अंगिकार गरेको छ । दिगो विकास लक्ष्यले व्यक्तिको मर्यादालाई विकासको मुख्य आधारको रूपमा स्थापित गरेको छ । कोहि पनि पछि नछुट्नु भन्ने अवधारणाले समावेशी र दिगो विकासका उपलब्धि र नतिजा प्राप्तिका लागि विशेषत परम्परागत रूपमा सिमान्तकृत, विपन्न र जोखिम अवस्थामा रहेका व्यक्ति र समुहलाई विकासको प्रकृत्यामा ल्याउने कुराको सुनिश्चित गर्दछ । दिगो विकास लक्ष्य सामाजिक, आर्थिक र वातावरणीय विकासको एक विश्वव्यापी अवधारणा हो । सन् २०३० सम्ममा सबै प्रकारका विभेदहरू उन्मुलन गरी समानता र न्यायमा आधारित समाजको आधार तयार गर्न आवश्यक पर्ने लक्ष्यहरू राखिएका छन् । दिगो विकासका लक्ष्यहरूले समानता र न्यायमा आधारित समाज, मानव, पृथ्वी, समृद्धि, शान्ति जस्ता सवालहरूको साभेदारीमार्फत संभव छ भनी प्रतिवद्धता जनाएको छ । लैङ्गिक समानता दिगो विकास लक्ष्य मध्येको एक महत्वपूर्ण लक्ष्य हो जुन लक्ष्य नं. ५ मा राखिएको छ । यसका साथै लैङ्गिक समानता सबै लक्ष्यहरूमा मुलप्रवाहीकरण गरिएको छ ।

पन्ध्रौं योजना (आर्थिक वर्ष २०७६/०७७ - २०८०/०८१) को आधारपत्रमा (क) लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्तिकरण, (ख) बालबालिका तथा किशोरकिशोरी (ग) जेष्ठ नागरिक (घ) अपाङ्गता भएका व्यक्ति (ङ) सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण (च) समावेशीकरण लगायतका विषयहरूलाई छुट्टै शिर्षकका रूपमा राखिएको छ ।

संविधानद्वारा प्रदत्त हकहरूको कार्यान्वयन गर्न तथा समानुपातिक समावेशीका आधारमा राज्य संरचनाका सबै अङ्गहरूमा महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, मधेशी, मजदूर, किसान, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, पिछडिएका वर्ग र क्षेत्र सबैलाई सहभागी गराउने संवैधानिक व्यवस्था गरिएको परिप्रेक्ष्यमा सामाजिक विविधता बीचको असमानता, सामाजिक बञ्चितिकरणका कारण सामाजिक समूहको विकास सूचकहरूमा भएको कमजोर अवस्था र सामाजिक, आर्थिक तथा प्रशासनिक क्षेत्रमा रहेको पहुँचको अन्तरलाई न्यून गर्न आवश्यक रहेको छ ।

२. अध्ययनको महत्व

नेपालको संविधानको प्रस्तावनामा वर्गीय, जातीय, क्षेत्रीय, भाषिक, धार्मिक, लैङ्गिक विभेद र सबै प्रकारका जातीय छुवाछूतको अन्त्य गर्ने तथा आर्थिक समानता, समृद्धि र सामाजिक न्याय सुनिश्चित गर्न समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माण गर्ने संकल्प गरेको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) सम्बन्धी व्यवस्था प्रस्तावनमा नै उल्लेख गरिएको छ । तत् सन्दर्भमा यस सुर्यगढी गाउँपालिकाले तर्जुमा गर्ने निति, कार्यक्रम तथा बजेट, वार्षिक योजना तर्जुमा प्रकृत्या, आयोजना व्यवस्थापन तथा कार्यान्वयन, र अनुगमन तथा मुल्याङ्कन गर्ने क्रममा संघीय, प्रदेश तथा स्थानीय सरकारले अवलम्बन गरेको राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक निति बमोजिम तय भएका लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धि कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन के कस्तो अवस्थामा रहेको छ, के कस्ता पक्षहरू राम्रा छन्, के कस्ता पक्षहरू सुधार गर्नु पर्ने हुनसक्छ र कस्ता खालको कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्दा लैससास सम्बन्धि सवालहरू सम्बोधन गर्न सकिन्छ, भनेर योजनाबद्ध कार्ययोजना बनाएर अधि बहूतको लागी यस सुर्यगढी गाउँपालिकाले लैससासको हालको अवस्था मुल्याङ्कन तथा पहिचान गर्न स्व-लेखाजोखा गर्न आवश्यक ठहर गरेको छ ।

३. लैङ्गिक समानता सामाजिक समावेशीकरण परीक्षणको उद्देश्यहरु

- ❖ नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ मा भएको लैङ्गिक समानता सामाजिक समावेशीकरण नितिगत व्यवस्था बमोजिम स्थानीय तहले अङ्गिकार गरेको नितिगत व्यवस्था र यसको कार्यान्वयनको अवस्थाको स्वलेखाजोखा गर्न ।
- ❖ सुर्यगढी गाउँपालिका भित्र “लैससास” कार्यान्वयनको वर्तमान अवस्थाको विश्लेषण गर्न ।
- ❖ सुर्यगढी गाउँपालिकाको वार्षिक निति तथा कार्यक्रममा “लैससास”का सबालहरुलाई समेट्न ।
- ❖ सुर्यगढी गाउँपालिकाको “लैससास” सम्बन्धित राम्रा पक्षहरुलाई अभि प्रभावकारी तवरले बढवा दिन ।
- ❖ सुर्यगढी गाउँपालिकाका “लैससास” सम्बन्धि सुधार गर्नु पर्ने पक्षहरुलाई विशेष कार्ययोजना बनाएर सम्बोधन गर्न ।
- ❖ सुर्यगढी गाउँपालिकाको ऐन, नियम, नियावली, निति तथा कार्यक्रमहरुलाई “लैससास” मैत्री बनाउन ।
- ❖ लैससास दिगो विकासका लागि कार्य योजना बनाएर कार्यान्वयन गर्न ।

४. अध्ययनका क्षेत्रहरु

सुर्यगढी गाउँपालिकाले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परिक्षण गर्नको लागि लैससास परिक्षणका विभिन्न आठ वटा निम्न अध्ययनका विषयक्षेत्रहरु मस्यौदा लैससास कार्यविधि अनुरूप तय गरी अध्ययन गरिएको छ ।

१. कानून तथा नीतिमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण

२. लैससास विश्लेषणमा आधारित योजना तर्जुमा

३. योजना कार्यान्वयन, अनुगमन/नियमन र मूल्याङ्कन

४. आन्तरिक संरचना

५. क्षमता विकास

६. नेपाल सरकारका लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी विकासका नीति र प्रतिवद्धता

७. सेवा प्रवाह र संस्थागत संस्कृति

८. सुशासन

यी विभिन्न आठ वटा अध्ययनका विषयक्षेत्रहरु बाट प्रत्येक क्षेत्र अर्न्तगत विभिन्न सात वटा उपसुचकहरु तय गरिएको छ । उक्त सुचकहरुलाई ० (शून्य), ०.५ (ठिकै) र १ (राम्रो) गरि अङ्कभार प्रदान गरिएको छ । सहभागितात्मक छलफलको आधारमा उक्त वुँदामा राम्रो देखिएमा १, मध्यम देखिएमा ०.५ र सुधार गर्नुपर्ने देखिएमा वा नभएमा ० अंकहरु प्रदान गरिएको छ ।

५. अध्ययनको तरीका र विधि

सुर्यगढी गाउँपालिकाले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण बजेट परीक्षण गर्नको लागि महिला तथा बालबालिका शाखाको संयोजनमा मस्यौदा लैससास कार्यविधि अनुरूप एक लैससास मैत्री कार्यदल बनाएर कार्य प्रारम्भ गरेको छ । लैससास परिक्षण कार्यान्वयन गर्दा निम्न विधिहरु अपनाई गाउँपालिकामा लैससासको अवस्था विश्लेषण गरिएको छ ।

१. दस्तावेज समिक्षा :

लैससास कार्यदलले गाउँपालिकाको दस्तावेजहरु (जस्तै ऐन, कानून, नीति, कार्यविधि, क्षमता विकास योजना वार्षिक योजना, आवधिक योजना, वार्षिक प्रतिवेदन, आर्थिक प्रतिवेदन, चौमासिक/वार्षिक समिक्षाको प्रतिवेदन, विकास बुलेटिन, जिल्ला, नगर, र गाउँपालिका प्रोफाईल, विभिन्न समयमा भएका निर्णयहरु आदिको लैससासको दृष्टिकोणबाट विश्लेषण गरिएको छ ।

२. लक्षित समुदाय छलफल:

लैससास बजेट परीक्षण गर्दा गाउँपालिकासँग सरोकार राख्ने समुहहरु सँग सम्बन्धित सवालहरुमा अझ बढि जानकारी लिनको लागि मस्यौदा कार्यविधिको अनुसूची १ मा संलग्न प्रश्नावलीहरुका आधारमा दुई फरक लक्षित समुदाय संग छलफल गरिएको छ ।

३. मुख्य सूचनादातासँग अन्तरवार्ता:

लैससास परिक्षणको गोष्ठी संचालन पुर्व सम्बन्धित सुचना संकलन र छलफलहरुवाट आएका नतिजाहरुको बारेमा पुष्ट्याई तथा थप जानकारी लिनका लागि गाउँपालिकाका मुख्य सरोकारवाला वा प्रतिनिधीहरूसँग अन्तरवार्ता गरिएको छ ।

४. कार्यशाला संचालन (सूचकहरुको लेखाजोखा) :

(क) अनुसूची १ बमोजिमका सूचक अनुसार अंकभार दिनका लागि कार्यशाला संचालन गरिएको छ । लैससास परिक्षणका लागि समावेश गरिएका मुख्य ८ वटा सूचक रहेको छ, जसमा गाउँपालिकाको कानून तथा नीतिमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण, लैससास विश्लेषणमा आधारित योजना तर्जुमा, योजना कार्यान्वयन, अनुगमन/नियमन र मूल्याङ्कन, आन्तरिक संरचना, क्षमता विकास, नेपाल सरकारका लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी विकासका नीति र प्रतिवद्धता, सेवा प्रवाह र संस्थागत संस्कृति, सुशासन रहेको छ । प्रत्येक सूचकहरुमा ७ वटा प्रश्नहरु राखिएका छन् र तिनै प्रश्नहरुको आधारमा गाउँपालिका पदाधिकारीहरु र कमचारीहरूसँग छलफल गरि सहभागितात्मक छलफलको आधारमा उक्त वुँदामा राम्रो देखिएमा १, मध्यम देखिएमा ०.५ र सुधार गर्नुपर्ने देखिएमा वा नभएमा ० अंकहरु प्रदान गरिएको छ ।

(ख) विभिन्न शीर्षकहरुमा प्राप्त अंकहरुलाई माकुरे जालोको चित्र (Spider Diagram) बनाई सहभागीहरु माझ उक्त नमुना चित्र प्रस्तुत गरिएको छ । सो चित्रले देखाएका राम्रा पक्षहरुलाई निरन्तरता दिदै, कमजोर पक्षहरुलाई सुधार गर्दै आगामी दिनहरुमा गाउँपालिकालाई एक आदर्श स्थानीय तहको रुपमा स्थापित गर्न आवश्यकताहरुको पहिचान गरी लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी विकासका लागि एकिकृत कार्ययोजना बनाई अगाडि बढाउनको निमित्त कार्ययोजना तयार गरिएको छ ।

५. सवल, सुधारात्मक, अवसर र चुनौती विश्लेषण:

लैससास कार्यदलले सहभागितात्मक विधिका आधारमा कार्यशालाकै अवधीमा लैससासका लागि विगतमा भए गरेका गतिविधिहरु र अनुभवको आधारमा गाउँपालिकाको लैससास सम्बन्धी सवल पक्ष, सुधार गर्नुपर्ने पक्ष, अवसर र चुनौती पहिचान गरिएको छ । पहिचान भएका पक्षहरुलाई तल विस्तृत रुपमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

६. कार्ययोजना तयार :

सहभागितात्मक प्रकृयाबाट पहिचान गरिएका सुधार गर्नु पर्ने पक्षहरुलाई समाधान गर्न अनुसूची ४ मा उल्लेख भएको ढाँचामा कार्ययोजना २०७६/०७७ तयार गरिएको छ । यस कार्ययोजनालाई गाउँपालिकाले वार्षिक रुपमा अनुगमन गरी सुधार भएका पक्षहरुलाई माकुरे जालोमा थप्दै उपलब्धिहरुलाई आंकलन गरिनेछ । सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरुलाई पुनः कार्ययोजना बनाई निरन्तर कार्यान्वयन गरिनेछ ।

६. सहभागिहरु

लैससास परिक्षण गर्ने क्रममा सुर्यगढी गाउँपालिका भित्रका सरोकारवालाहरु, जनप्रतिनिधिहरु, साथै कर्मचारीहरुको सक्रिय सहभागिता रहेको छ । लैससास परिक्षणको विधि र प्रकृया अर्न्तरगत सम्पूर्ण सरोकारवालाहरुलाई अभिमुखिकरण गरिएको छ । गाउँ पालिका भित्रको २ वटा लक्षित समुह संग लक्षित समुह छलफल गरिएको छ । त्यस्तै गरि गाउँ पालिका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत तथा वडाका अध्यक्षहरूसंग लैससास परिक्षण सम्बन्धि मुख्य सुचना तथा संम्वाद गरिएको छ ।

७. विश्लेषणका औजारहरु

१. सुर्यगढी गाउँपालिकाको लैससास परिक्षणको प्रकृयालाई विश्लेषण गर्न विभिन्न ८ वटा मुख्य विषयक्षेत्र तय गरी प्रत्येक विषयक्षेत्रमा थप ७ वटा उपसुचक/प्रश्नावलीहरु तयार गरी अङ्कभार प्रदान गरिएको छ ।
२. गाउँपालिकाको संस्थागत र कार्यक्रमको माकुरीजालो ग्राफ विधिबाट विश्लेषण गरिएको छ ।
३. स्थानीय निकायको सवल र कमजोर पक्ष एवं अवसर तथा चुनौतिहरूको विश्लेषण गरिएको छ ।

८. परीक्षणबाट आएका मुख्य प्राप्तिहरु

कानून तथा नीतिमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण

नेपालको संविधान २०७२ जारी भए पछि, नेपालको राज्य संरचना ३ तहको (संघ, प्रदेश र स्थानीय तह) रहेको छ । नेपालको संविधान ले प्रदत्त गरेको अधिकार तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले स्थानीय तहले विभिन्न ऐन, नियम, कानून बनाएर लागु गर्न सक्ने अवस्था रहेको छ । यसै अनुरूप सुर्यगढी गाउँपालिकाले पनि आवश्यक कानूनहरु निर्माण गरी कार्यान्वयन गरिरहेको छ । सुर्यगढी गाउँपालिकाको लैससास परिक्षणबाट आएका मुख्य प्राप्तीहरु यस्ता रहेको छ ।

- ✓ विभिन्न १७ वटा कानूनहरु निर्माण भएको अवस्था छ, जसमा लैससास का सवालहरु न्युनतम रुपमा उठान भए पनि विशेष रुपमा सम्बोधन नभएको अवस्था देखिन्छ ।
- ✓ गाउँपालिकाको छुट्टै लैससास नीति (लाभग्राही विशेषतः महिला तथा सामाजिकरुपमा बञ्चितमा परेको समुदायसंग छलफल गरी प्राप्त सुझावहरुलाई समावेश गरी) तत्काल निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्नु पर्ने अवस्था देखिन्छ ।

लैससास विश्लेषणमा आधारित योजना तर्जुमा

- ✓ आवधिक योजना, क्षेत्रगत योजना तथा रणनीतिक योजना, गुरु योजना तथा पार्श्वचित्र नभएको देखिन्छ ।
- ✓ आवधिक क्षेत्रगत तथा रणनीतिक योजना बनाउनु पर्ने देखिन्छ, र उक्त योजनाहरु निर्माण गर्दा यसको उद्देश्य, रणनीति तथा नतिजामा लैगिक तथा सामाजिकरुपमा बञ्चितमा परेको व्यक्ति र समुहको आर्थिक तथा सामाजिक हैसियतमा परिवर्तन एवम् रुपान्तरण ल्याउने गरी गर्नु पर्ने देखिएको ।
- ✓ वार्षिक योजना तर्जुमा गर्दा लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट (GRB) तर्जुमा प्रक्रिया अवलम्बन तथा कार्ययोजना नभएको ।
- ✓ योजना तर्जुमाको सात चरणहरुमा लैङ्गिक उत्तरदायि तथा सामाजिक समावेशि बजेट तर्जुमा प्रकृया अवलम्बन गरि कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा गर्न नितान्त आवश्यक देखिएको छ ।

योजना कार्यान्वयन, अनुगमन र मुल्याङ्कन

- ✓ आयोजना कार्यान्वयन को लागी गठित समितिहरुमा महिला तथा लक्षित वर्गको राम्रो सहभागिता देखिन्छ ।
- ✓ योजना तथा बजेट तर्जुमा दिग्दर्शन २०७४ बमोजिम गठित सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समितिले अनुगमनका सूचकहरु बनाउदा लैससास सम्बन्धी सूचकहरु समावेश गरी सूचक बनाउनु पर्ने देखिन्छ ।
- ✓ सञ्चालित कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्दा लैगिक तथा सामाजिकरुपमा बहिस्करणमा परेका व्यक्ति र समुहलाई लागत अनुरूप पुगेको लाभ, असर र प्रभाव विश्लेषण गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
- ✓ नियमित रुपमा सबै प्रकारका सरोकारवालाहरुको सहभागितामा लैससास सम्बन्धी छलफल, सिकाई आदानप्रदान गर्नु पर्ने देखिन्छ साथै यस्ता सिकाईहरु कार्यक्रम/योजना तयार वा नीति निर्माण गर्दा समावेश गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

आन्तरिक संरचना

- ✓ बाल हेल्पलाइन १०९८, बालबालिका हराएमा वा भेटिएमा १०४, महिला तथा बालबालिकामाथि हुने हिंसाको बारेमा उजुरी गर्न सकिने राष्ट्रिय महिला आयोगको टोल फ्रि नं. ११४५, घरेलु हिंसा जस्ता उपयोगी जानकारीहरु समुदाय स्तरसम्म प्रभावकारी ढंगबाट सूचना प्रवाह गर्न स्थानीय संयन्त्र प्रयोग गरी लाभग्राहीहरुलाई सूचना प्रवाह गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
- ✓ लैङ्गिक तथा सामाजिकरूपमा बहिस्करणमा परेका व्यक्ति र समुहहरुको विकासको लागि छुट्टै कोष तथा बजेटको व्यवस्था गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
- ✓ गाउँपालिकाले टोल विकास संस्था तथा समुदायमा आधारित संस्थाहरु वा समितिहरु (जस्तै: महिला समुह, आमा समुह, बाल क्लब, संचार समुह, कृषि समुह) दर्ता/सूचीकृत गरी सक्रियरूपमा संचालनमा ल्याउनु पर्ने देखिन्छ ।

क्षमता विकास

- ✓ गाउँपालिकामा स्थानीय सरकारको संस्थागत स्व- मूल्याङ्कन गरी क्षमता विकास कार्ययोजना बनाउनु पर्ने देखिन्छ । र यस्ता कार्ययोजनाका लागि आवधिक, क्षेत्रगत र वार्षिक कार्यक्रममा समावेश गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
- ✓ गाउँपालिकाले महिलाहरुका रणनीतिक आवश्यकता तथा लक्षित समुहको आवश्यकता पुरा गर्नका लागि लोक सेवा आयोग तयारी कक्षा, ग्रामीण महिला प्राविधिकहरु (पशु सेवा, कृषि, स्वास्थ्य र पूर्वाधार सम्बन्धी) तयार गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
- ✓ तालिम प्राप्त व्यक्तिहरुको क्षमतामा आएको परिवर्तनका सम्बन्धमा प्रभावकारी अनुगमन तथा आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तिकरणमा परिवर्तन भएको अभिलेखिकरण गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
- ✓ गाउँपालिकाले संचालन गर्ने क्षमता विकास कार्यक्रमहरुमा सहभागिहरुको छनौट गर्दा लैङ्गिक तथा सामाजिकरूपमा वञ्चितकरणमा परेका व्यक्ति र समुहलाई विशेष प्राथमिकतामा राखेर आवश्यकता पहिचानका आधारमा गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

नेपाल सरकारका लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी विकासका लागी नीति र प्रतिबद्धता

- ✓ संयुक्त राष्ट्रसंघीय बाल अधिकार महासन्धी १९८९ मा गरिएको प्रतिबद्धता कार्यान्वयनका लागि बजेट विनियोजन सहित कार्यक्रम तयार गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने आवश्यक देखिन्छ ।
- ✓ समाजमा विद्यमान जातीय विभेद र छुवाछुत सम्बन्धी सामाजिक, सांस्कृतिक र धार्मिक कुरीति र अभ्यास हटाउनका लागि बजेट विनियोजन सहित कार्यक्रम तयार गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने आवश्यक देखिन्छ ।
- ✓ लैङ्गिक तथा सामाजिकरूपमा बहिस्करणमा परेका व्यक्ति र समुहको साथै जोखिममा परेका समुदायका लागि विशेष कार्यक्रम सहित दिगो विकासका लक्ष्यहरुको स्थानीयकरणका लागि स्थानीय तहले सरोकारवालाहरुसँगको सहकार्यमा कार्य गर्नुपर्ने आवश्यक देखिन्छ ।

सेवा प्रवाह र संस्थागत संस्कृति

- ✓ लैङ्गिक तथा सामाजिकरूपमा बहिस्करण र जोखिममा परेका व्यक्ति र समुदायको नक्साकन तथा वार्षिकरूपमा अद्यावधिक गर्नु पर्ने तथा सेवा सुविधामा पहुँच नभएका समुदायहरुका लागि सेवा प्रवाहमा पहुँच पुऱ्याउन घुम्त शिविर संचालन गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
- ✓ बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, महिला र अपांगमैत्री भौतिक संरचना (सार्वजनिक स्थल) निर्माण गर्नु पर्ने ।
- ✓ राष्ट्रिय तथा स्थानीय अभियान र सम्बन्धित मुद्दाहरुमा (जस्तै निकृष्ट प्रकारको बालश्रम, बाल विवाह, बहुविवाह, दाइजो प्रथा, वोक्सी, छुवाछुत प्रथा तथा घरेलु हिंसा, महिला हिंसा उल्मुलन / नियन्त्रणका लागि) अभियान/चेतनामूलक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्नु पर्ने ।

सुशासन

- ✓ सामाजिक जवाफदेहिताका औजारहरुको प्रयोग गर्दा लैङ्गिक तथा सामाजिकरूपमा बहिस्करणमा परेका व्यक्ति र समुहहरुको सहभागिता सुनिश्चित गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

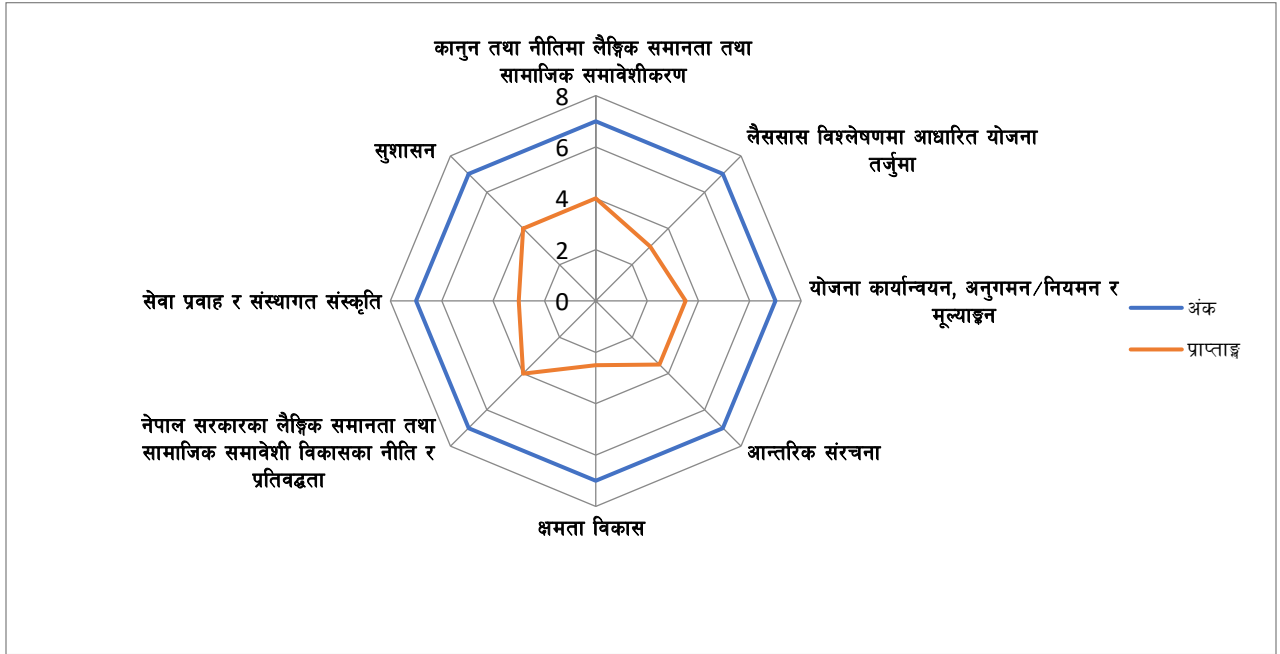

- ✓ गाउँपालिकाले नियमित रूपमा आयोजना गर्ने सार्वजनिक सुनुवाई आयाजना हुने गरेतापनि बर्हिगमन अभिमत (Exit Poll) र नागरिक प्रतिवेदन पत्र (CRC) गन अनिवार्य रूपमा गर्नु पर्ने देखिन्छ ।
- ✓ लैससासका राम्रा अभ्यासहरु, घटना अध्ययन आदिको प्रकाशन गर्ने, स्थानीय तहका समितिहरुमा छलफल गर्ने, अन्य स्थानीय तह, नागरिक समाज तथा प्रदेश र संघ सम्बन्धित निकायहरूसंग आदान प्रदान गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

९. लैससास बजेट परिक्षण विधिवाट देखिएका लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको अवस्था
९.१ परीक्षण पश्चात सूचकहरुले प्राप्त गरेका अंक

क्र.स.	विषयक्षेत्रहरु	अंक	प्राप्ताङ्क
१	कानून तथा नीतिमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण	७	४
२	लैससास विश्लेषणमा आधारित योजना तर्जुमा	७	३
३	योजना कार्यान्वयन, अनुगमन र मुल्याङ्कन	७	३.५
४	आन्तरिक संरचना	७	३.५
५	क्षमता विकास	७	२.५
६	नेपाल सरकारका लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी विकासका लागी नीति र प्रतिबद्धता	७	४
७	सेवा प्रवाह र संस्थागत संस्कृति	७	३
८	सुशासन	७	४
		५६	२७.५

९.२ मााकुरे जालो

१०. सबल पक्ष र सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू

कानून तथा नीतिमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण	
सबल पक्ष	सुधार गर्नुपर्ने पक्ष
<ul style="list-style-type: none"> ✓ सुर्यगढी गाउँपालिकाले विभिन्न कानूनहरू निर्माण गरेको छ, जसले प्रत्यक्ष रूपमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीता मुल प्रवाहीकरणमा ठेवा पुग्ने । जस्तै : जेष्ठ नागरिक परिचय पत्र वितरण कार्यविधि, अपांगता भएका व्यक्तिको परिचय पत्र वितरण कार्यविधि, आर्थिक सहयता कार्यविधि, र उपभोक्ता समिति गठन तथा परिचालन कार्यविधि आदी । 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ गाउँपालिकाको छुट्टै लैससास नीति (लाभग्राही विशेषतः महिला तथा सामाजिकरूपमा बञ्चितमा परेको समुदायसंग छलफल गरी प्राप्त सुझावहरूलाई समावेश गरी) तत्काल निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्नु पर्ने । ✓ वार्षिक योजना तर्जुमा गर्दा महिला पुरुष समविकास तथा सामाजिक समावेशीकरणका लागि नीति, उद्देश्य तथा दिर्घकालिन सोच परीकल्पना गरी सोहि बमोजिम योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने । ✓ लैससास सम्बन्धि निर्वाचित जनप्रतिनीधि तथा कर्मचारीहरूलाई अभिमुखिकरण गर्नुपर्ने । ✓ सुर्यगढी गाउँपालिकाको आफ्नै लैससास निति निर्माण गरि कार्यान्वयन गर्नुपर्ने ।

लैससास विश्लेषणमा आधारित योजना तर्जुमा	
सबल पक्ष	सुधार गर्नुपर्ने पक्ष
<ul style="list-style-type: none"> ✓ आशिक रूपमा वार्षिक योजना तर्जुमामा लक्षित समूह तथा वर्गलाई योजना कार्यक्रम तर्जुमा गरिएको । ✓ बस्तीस्तरको योजना तर्जुमा प्रक्रियामा सबै प्रकारका लिङ्ग र समुदायको सहभागिता हुने गरेको । 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ आवधिक योजना, क्षेत्रगत योजना तथा रणनीतिक योजना, गुरु योजना तथा पार्श्वचित्र बनाउनु पर्ने । यस्ता योजनाहरू निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्दा यसको उद्देश्य, रणनीति तथा नतिजामा लैगिक तथा सामाजिकरूपमा बञ्चितमा परेको व्यक्ति र समुहको आर्थिक तथा सामाजिक हैसियतमा परिवर्तन एवम् रुपान्तरण ल्याउने गरी गर्नु पर्ने । ✓ योजना तर्जुमाको सात चरणहरूमा लैङ्गिक उत्तरदायि तथा सामाजिक समावेशि बजेट तर्जुमा प्रकृया अवलम्बन गरि कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा गर्नु पर्ने । ✓ बञ्चितकरण र जोखिममा परेका व्यक्ति र समुदायको लागि विशेष कार्यक्रम तथा बजेट को व्यवस्था गर्नुपर्ने ।

योजना कार्यान्वयन, अनुगमन/नियमन र मूल्याङ्कन	
सबल पक्ष	सुधार गर्नुपर्ने पक्ष
<ul style="list-style-type: none"> ✓ उपभोक्ता समितिमा कम्तिमा ३३ प्रतिशत महिलाको अर्थपुर्ण सहभागिता सुनिश्चित भएको । नीतिगतरुमा नै व्यवस्था भएको । ✓ उपभोक्ता समिति गठन गर्दा आम भेला गर्ने गरिएको । ✓ आयोजनाहरुको प्रभावकारी अनुगमन गर्ने गरिएको । ✓ महिला पुरुष बिच समान ज्याला कार्यान्वयन भएको । 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समितिले अनुगमनका सूचकहरु बनाउदा लैससास सम्बन्धी सूचकहरु समावेश गरी सूचक बनाउनु पर्ने । ✓ सञ्चालित कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्दा लैगिक तथा सामाजिकरूपमा बहिस्करणमा परेका व्यक्ति र समुहलाई लागत अनुरूप पुगेको लाभ, असर र प्रभाव विश्लेषण गर्नु पर्ने । ✓ नियमित रूपमा सबै प्रकारका सरोकारवालाहरुको सहभागितामा लैससास सम्बन्धी छलफल, सिकाई आदानप्रदान गर्नु पर्ने देखिन्छ साथै यस्ता सिकाईहरु कार्यक्रम/योजना तयार वा नीति निर्माण गर्दा समावेश गर्नु पर्ने । ✓ कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा महिला सहभागि अझै पनि संतोषजनक नरहेकोले गर्दा आगामि दिनमा यसमा विशेष जोड दिनु पर्ने । ✓ गाउँपालिकाले लैङ्गिक समनाता तथा सामाजिक समावेशी विकासको लागि प्रभावकारी नीति बनाई कार्यान्वयन गर्नुपर्ने ।

आन्तरिक संरचना	
सबल पक्ष	सुधार गर्नुपर्ने पक्ष
<ul style="list-style-type: none"> ✓ न्यायिक समिति र मेलमिलाप केन्द्रमा दर्ता भएका र समाधान गरिएका विवादहरुको खण्डीकृत तथ्यांक राख्ने गरिएको । ✓ सामाजिक विकास शाखा र महिला विकास शाखा अन्तर्गत लैससास सम्पर्क व्यक्ति तोकिएको । 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ बाल हेल्पलाइन १०९८, बालबालिका हराएमा वा भेटिएमा १०४, महिला तथा बालबालिकामाथि हुने हिंसाको वारेमा उजुरी गर्न सकिने राष्ट्रिय महिला आयोगको टोल फ्रि नं. ११४५, घरेलु हिंसा जस्ता उपयोगी जानकारीहरु समुदाय स्तरसम्म प्रभावकारी ढंगबाट सूचना प्रवाह गर्न स्थानीय संयन्त्र प्रयोग गरी लाभग्राहीहरुलाई सूचना प्रवाह गर्नु पर्ने ✓ लैङ्गिक तथा सामाजिकरूपमा बहिस्करणमा परेका व्यक्ति र समुहहरुको विकासको लागि छुट्टै कोष तथा बजेटको व्यवस्था गर्नु पर्ने । ✓ गाउँपालिकाले टोल विकास संस्था तथा समुदायमा आधारित संस्थाहरु वा समितिहरु (जस्तै: महिला समुह, आमा समुह, बाल क्लब,

	संचार समुह, कृषि समुह) दर्ता/सूचीकृत गरी सक्रियरूपमा संचालनमा ल्याउनु पर्ने ।
--	---

क्षमता विकास	
सबल पक्ष	सुधार गर्नुपर्ने पक्ष
<ul style="list-style-type: none"> ✓ उपभोक्ता समितिमा ३३ प्रतिशत महिलाको सहभागितामा सुनिश्चिता गरिएको । ✓ विभिन्न खालको क्षमता विकास तालिमहरुमा महिलाहरु तथा लक्षित समुहको सुनिश्चितता गर्ने गरिएको । 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ गाउँपालिकामा स्थानीय सरकारको संस्थागत स्व-मूल्याङ्कन गरी क्षमता विकास कार्ययोजना बनाएर कार्यान्वयन गर्नु पर्ने । ✓ गाउँपालिकाले महिलाहरुका रणनीतिक आवश्यकता तथा लक्षित समुहको आवश्यकता पुरा गर्नका लागि लोक सेवा आयोग तयारी कक्षा, ग्रामीण महिला प्राविधिकहरु (पशु सेवा, कृषि, स्वास्थ्य र पूर्वाधार सम्बन्धी) तयार गर्नु पर्ने । ✓ गाउँपालिकाले संचालन गर्ने क्षमता विकास कार्यक्रमहरुमा सहभागिहरुको छनौट गर्दा लैङ्गिक तथा सामाजिकरूपमा वञ्चितकरणमा परेका व्यक्ति र समुहलाई विशेष प्राथमिकतामा राखेर आवश्यकता पहिचानका आधारमा गर्नु पर्ने । ✓ लैससास विकासको लागि संघीय सरकार अन्तर्गतका संवैधानिक आयोगहरु, प्रदेश सरकार तथा जिल्ला स्तरका कार्यालयहरुसंग समन्वय गर्नु पर्ने ।

नेपाल सरकारका लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी विकासका नीति र प्रतिवद्धता	
सबल पक्ष	सुधार गर्नुपर्ने पक्ष
<ul style="list-style-type: none"> ✓ महिला विरुद्ध हुने सवैखालको हिंसा निर्मुल गर्ने कार्यक्रमहरु र सो अनुसारको बजेट विनियोजन गरी कार्यक्रम समयमै सम्पन्न गरेको । ✓ महिला अधिकार स्थापना र महिला माथि हुने हिंसा विरुद्धको विभिन्न दिवस र अभियान जस्तै महिला हिंसा विरुद्धको १६ दिने अभियान, किशोरी दिवस, अन्तराष्ट्रिय महिला दिवस, स्वच्छ महिनावारी दिवस सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन गर्ने गरेको । 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ संयुक्त राष्ट्रसंघीय बाल अधिकार महासन्धी १९८९ मा गरिएको प्रतिवद्धता कार्यान्वयनका लागि बजेट विनियोजन सहित कार्यक्रम तयार गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने । ✓ समाजमा विद्यमान जातीय विभेद र छुवाछुत सम्बन्धी सामाजिक, सांस्कृतिक र धार्मिक कुरीति र अभ्यास हटाउनका लागि बजेट विनियोजन सहित कार्यक्रम तयार गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने । ✓ लैङ्गिक तथा सामाजिकरूपमा वञ्चितकरणमा परेका व्यक्ति र समुहको साथै जोखिममा परेका समुदायका

✓ दिगो विकास लक्ष्यका प्राप्ती गर्ने कार्यक्रमहरूको स्थानीयकरणको लागि केहि हदसम्म भएपनि प्रयास भएको ।	लागि विशेष कार्यक्रम सहित दिगो विकासका लक्ष्यहरूको स्थानीयकरणका लागि पालिकाले सरोकारवालाहरूसँगको सहकार्यमा कार्य गर्नुपर्ने ।
---	---

सेवा प्रवाह र संस्थागत संस्कृति	
सबल पक्ष	सुधार गर्नुपर्ने पक्ष
<ul style="list-style-type: none"> ✓ सेवा सुविधामा पहुँच नभएका समुदायहरूका लागि सेवा प्रवाहमा पहुँच पुऱ्याउन घुम्ति शिविर संचालन हुने गरेको । ✓ गाउँपालिकामा लैससासमैत्री आचरण, भाषा, व्यवहार आदि प्रयोगमा आएको । ✓ स्तनपान सम्बन्धी संवेदनशीलतालाई ध्यान दिने गरिएको । 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ लैङ्गिक तथा सामाजिकरूपमा बहिस्करण र जोखिममा परेका व्यक्ति र समुदायको नक्सांकन तथा वार्षिकरूपमा अद्यावधिक गर्नु पर्ने तथा सेवा सुविधामा पहुँच नभएका समुदायहरूका लागि सेवा प्रवाहमा पहुँच पुऱ्याउन घुम्ति शिविर संचालन गर्नु पर्ने । ✓ बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, महिला र अपांगमैत्री भौतिक संरचना (सार्वजनिक स्थल) निर्माण गर्नु पर्ने । ✓ राष्ट्रिय तथा स्थानीय अभियान र सम्बन्धित मुद्दाहरूमा (जस्तै निकृष्ट प्रकारको बालश्रम, बाल विवाह, बहुविवाह, दाइजो प्रथा, वोक्सी, छुवाछुत प्रथा तथा घरेलु हिंसा, महिला हिंसा उल्मुलन / नियन्त्रणका लागि) अभियान/चेतनामूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नु पर्ने । ✓ लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण तथा सामाजिक समावेशीकरण लागि कार्यालयमा अल्पकालीन (वार्षिक) र दीर्घकालीन (बहुवार्षिक) योजना तयार गर्नुपर्ने ।

सुशासन	
सबल पक्ष	सुधार गर्नुपर्ने पक्ष
<ul style="list-style-type: none"> ✓ नागरिक वडा पत्र सबै वडाहरूमा राखेको । ✓ गा.पा. जारी गरेका विभिन्न सूचनाहरू गा.पा.को वेवसाईटमा राख्ने गरेको । ✓ गाउँ पालिकाले सार्वजनिक सुनुवाई आयोजना गर्ने गरेको । 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ सामाजिक जवाफदेहिताको औजारहरूको प्रयोग गर्दा लैङ्गिक तथा सामाजिकरूपमा बञ्चितमा परेका व्यक्ति र समुहहरूको सहभागिता सुनिश्चित गर्नु पर्ने । ✓ गाउँपालिकाले नियमित रूपमा आयोजना गर्ने सार्वजनिक सुनुवाई आयोजना हुने गरेतापनि बर्हिगमन अभिमत (Exit Poll) र नागरिक प्रतिवेदन पत्र (CRC) गन अनिवार्य रूपमा गर्नु पर्ने ।

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ सम्पूर्ण सूचना तथा कार्यपालिका तथा सभाका निर्णयहरु सार्वजनिक सूचना पाटी तथा गा.पा.को वेवसाईटमा राख्नु पर्ने । ✓ चौमासिक रुपमा सार्वजनिक सुनुवाई गर्नु पर्ने । ✓ लैससासका राम्रा अभ्यासहरु तथा अध्ययन आदिको प्रकाशन गर्ने, स्थानीय तहका समितिहरुमा छलफल गर्ने, अन्य स्थानीय तह, नागरिक समाज, प्रदेश र संघ सम्बन्धित निकायहरूसंग आदान प्रदान गर्नु पर्ने ।
--	--

११. लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी विकास कार्ययोजना

सुर्यगढी गाउँपालिका चोकदे, नुवाकोट
वगमति प्रदेश
अनुसुचि ४: लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी विकास कार्ययोजना
फाल्गुन, २०७६ देखि २०७७ पौष सम्म

क.स.	आधारभूत सुधारको लागि आवश्यक कृयाकलाप	मुख्य जिम्मेवारी			समयावधि	थप आर्थिक दायित्व बेहोर्ने	
		पहलकर्ता	निर्णयकर्ता	कार्यान्वयनकर्ता		पर्ने	पर्ने
						अनुमानित कति रु. हजारमा खर्च बेहोर्ने श्रोत प्रष्ट खुलाउने	

१. कानून तथा नीतिमा लैङ्गिक समानता तथा समावेशीकरण (जम्मा अंक ७, प्राप्तांक ४)							
१	गाउँ पालिकाले तर्जुमा गर्ने कानून तथा नीति निर्माणको क्रममा लाभग्राही विशेषतः महिला तथा सामाजिकरुपमा बञ्चितमा परेको समुदायको सुभाब संकलन तथा छलफल गर्ने ।	उपाध्यक्ष	अध्यक्ष	प्र.प्र.अ.	२०७७ जेष्ठ मसान्त सम्म		✓
२	हालसम्म स्वीकृत भएका कानूनहरु र नीतिहरुका बारेमा पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरुका लागि अभिमुखिकरण तथा समान बुझाई गर्नको लागि अभिमुखिकरण कार्यक्रम संचालन गर्ने ।	उपाध्यक्ष	अध्यक्ष	प्र.प्र.अ.	२०७७ जेष्ठ मसान्त सम्म	✓	

३	गाउँपालिकाको लैससास नीति बनाउने । उक्त नीतिहरु (जस्तै अपांगता मैत्री, बालमैत्री, लैङ्गिक मैत्री, दलित वा जोखिममा परेको र अन्य समुदायको सामाजिक तथा आर्थिक रुपान्तरणका लागि बनाइएको नीति कार्यविधिहरु) तर्जुमा गर्दा महिला तथा सामाजिकरूपमा बञ्चितमा परेको समुदायसंग छलफल गरी सुझाव समावेश गरि कार्यान्वयन गर्ने ।	उपाध्यक्ष	अध्यक्ष	प्र.प्र.अ.	२०७७ जेष्ठ मसान्त सम्म		✓
---	---	-----------	---------	------------	------------------------	--	---

२. लैससास विश्लेषणमा आधारित योजना तर्जुमा (जम्मा अंक ७, पाप्तांक ३)							
१	आवधिक योजनाको उद्देश्य, रणनीति तथा नतिजामा लैगिक तथा सामाजिकरूपमा बञ्चितकरणमा परेका व्यक्ति र समुहको आर्थिक तथा सामाजिक हैसियतमा परिवर्तन एवम् रुपान्तरण ल्याउने गरी आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने	उपाध्यक्ष	अध्यक्ष	प्र.प्र.अ.	२०७७ अषाढ		✓
२	आवधिक तथा क्षेत्रगत योजना (जस्तै स्वास्थ्य, शिक्षा, खानेपानी, कृषि, विपत जोखिम व्यवस्थापन आदि) तर्जुमा गर्दा गाउँ पार्श्वचित्रबाट प्राप्त लिङ्ग, उमेर, भूगोल, जातजाति, भाषा, सस्कृति, वर्ग, अपाङ्गता भएका व्यक्ति आदि अनुसारको छुट्टाछुट्टै अवस्था विश्लेषण गरि आवश्यकता पहिचान गर्ने	योजना शाखा / उपाध्यक्ष	अध्यक्ष	प्र.प्र.अ.	२०७७ अषाढ		✓
३	वार्षिक योजना तर्जुमा गर्दा लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट (GRB) तर्जुमा प्रक्रिया अवलम्बन गरी कार्ययोजना तयार गर्ने	उपाध्यक्ष	अध्यक्ष	प्र.प्र.अ.	२०७७ अषाढ		✓

३. योजना कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्यांकन (जम्मा अंक ७, प्राप्तांक ३.५)							
१	नियमित रूपमा सबै प्रकारका सरोकारवालाहरुको सहभागितामा लैससास सम्बन्धी छलफल, सिकाई आदानप्रदान गर्ने साथै यस्ता सिकाईहरु कार्यक्रम/योजना तयार वा	प्र.प्र.अ.	अध्यक्ष	उपाध्यक्ष	२०७७ अषाढ		✓

	नीति निर्माण गर्दा समावेशीताको सिदान्त अनुरूप गर्ने						
२	योजना तथा बजेट तर्जुमा दिग्दर्शन २०७४ बमोजिम गठित सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समितिले अनुगमनका सूचकहरु बनाउदा लैससास सम्बन्धी सूचकहरु समावेश गर्ने	योजना तथा प्राविधिक शाखा	अध्यक्ष	उपाध्यक्ष / प्र.प्र.अ.	२०७७ अषाढ		✓
३	सञ्चालित कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्दा लैंगिक तथा सामाजिकरूपमा बञ्चितकरणमा परेका व्यक्ति र समुहलाई लागत अनुरूप पुगेको लाभ, असर र प्रभाव विश्लेषण गर्ने साथै स्थानीय तहले रुपान्तरणीय विकासको लागि सबै वर्ग वा व्यक्तिहरुलाई ज्ञान तथा सीप विकास गर्ने	योजना शाखा / उपाध्यक्ष	अध्यक्ष	प्र.प्र.अ.	२०७७ मंसिर		✓

४. आन्तरिक संरचना (जम्मा अंक ७ ,प्राप्तांक ३.५)

१	गाउँपालिकाले गठन गर्ने गरेका समितिहरु, उपसमिति तथा कार्यदलमा लैङ्गिक तथा सामाजिकरूपमा बञ्चितकरणमा परेका व्यक्ति र समुहको समानुपातिक अर्थपूर्ण प्रतिनिधित्व गराउने	योजना तथा प्राविधिक शाखा	अध्यक्ष	उपाध्यक्ष / प्र.प्र.अ.	२०७७ मंसिर		✓
---	---	--------------------------	---------	------------------------	------------	--	---

५. क्षमता विकास (जम्मा अंक ७, प्राप्तांक २.५)

१	गाउँपालिकामा स्थानीय सरकारको संस्थागत स्व-मूल्याङ्कन गरी क्षमता विकास कार्ययोजना बनाउने र यस्ता कार्ययोजनाका लागि आवधिक, क्षेत्रगत र वार्षिक कार्यक्रममा समावेश गरी कार्यान्वयन गर्ने	योजना, प्राविधिक, तथा महिला विकास शाखा	अध्यक्ष	उपाध्यक्ष / प्र.प्र.अ.	२०७७ अषाढ	✓	
२	तालिम प्राप्त व्यक्तिहरुको क्षमतामा आएको परिवर्तनका सम्बन्धमा प्रभावकारी अनुगमन गर्ने र तालिमप्राप्त व्यक्ति वा सेवाप्राप्त गर्ने	प्र.प्र.अ.	अध्यक्ष	उपाध्यक्ष / प्र.प्र.अ.	२०७७ अषाढ		✓

	समुदायको आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तिकरणमा परिवर्तन भएको अभिलेखिकरण गर्ने						
३	गाउँपालिकाले महिलाहरुका रणनीतिक आवश्यकता पुरा गर्नका लागि लोक सेवा आयोग तयारी कक्षा, ग्रामीण महिला प्राविधिकहरु (पशु सेवा, कृषि, स्वास्थ्य र पूर्वाधार सम्बन्धी) तयार गर्ने	महिला विकास शाखा/उपाध्यक्ष/प्र.प्र.अ	अध्यक्ष	उपाध्यक्ष/प्र.प्र.अ.	२०७७ मंसिर		✓

६. नेपाल सरकारका लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी विकासका नीति र प्रतिवद्धता (जम्मा अंक ७, प्राप्तांक ४)							
१	लैङ्गिक तथा सामाजिकरूपमा वञ्चितकरणमा परेका व्यक्ति र समुहको साथै जोखिममा परेका समुदायका लागि विशेष कार्यक्रम सहित दिगो विकासका लक्ष्यहरुको स्थानीयकरणका लागि स्थानीय तहले सरोकारवालाहरुसँगको सहकार्य गर्ने	महिला विकास शाखा/उपाध्यक्ष	अध्यक्ष	उपाध्यक्ष/प्र.प्र.अ.	२०७७ मंसिर		✓
२	संयुक्त राष्ट्रसंघीय वाल अधिकार महासन्धी १९८९ मा गरिएको प्रतिवद्धता कार्यान्वयनका लागि बजेट विनियोजन सहित कार्यक्रम तयार गरी समयमै सम्पन्न गर्ने	महिला विकास शाखा/उपाध्यक्ष	अध्यक्ष	उपाध्यक्ष/प्र.प्र.अ.	२०७७ पौष		✓
३	महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मुलन गर्ने महासन्धि (CEDAW) कार्यान्वयनका लागि तयार गरिएको राष्ट्रिय कार्ययोजना र संयुक्त राष्ट्रसंघीय सुरक्षा परीषदबाट पारीत प्रस्ताव नं. १३२५ र १८२० को कार्यान्वयन राष्ट्रिय कार्ययोजनामा स्थानीय सरकारको जिम्मेवारी भनी उल्लेख गरेका कार्यक्रम हरुमा रकम विनियोजन गरी कार्य गर्ने	महिला विकास शाखा/उपाध्यक्ष	अध्यक्ष	उपाध्यक्ष/प्र.प्र.अ.	२०७७ पौष		✓

७ सेवा प्रवाह र संस्थागत संस्कृति (जम्मा अंक ७, प्राप्तांक ३)							
१	लैङ्गिक तथा सामाजिकरूपमा वञ्चितकरण र जोखिममा परेका व्यक्ति र समुदायको नक्सांकन तथा वार्षिकरूपमा अद्यावधिक गर्ने	महिला विकास शाखा / उपाध्यक्ष	अध्यक्ष	उपाध्यक्ष / प्र.प्र.अ.	२०७७ अषाढ		✓
२	गत आ.व. मा सेवा सुविधामा पहुँच नभएका समुदायहरूका लागि सेवा प्रवाहमा पहुँच पुऱ्याउन घुम्ति शिविर संचालन गर्ने	महिला विकास शाखा / उपाध्यक्ष	अध्यक्ष	उपाध्यक्ष / प्र.प्र.अ.	२०७७ मंसिर	✓	
३	बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, महिला र अपांगमैत्री भौतिक संरचना (सार्वजनिक स्थल) निर्माण भएका छन् वा छैनन् ? स्थानीय तहले सेवाग्राहीहरू प्रतिक्षारत रहँदा बस्ने ठाउँको उचित व्यवस्थापन जस्तै पिउने पानी, महिलारूपुरुष शौचालय, प्रतिक्षालय आदिको व्यवस्था गर्ने गराउने	महिला विकास शाखा / उपाध्यक्ष	अध्यक्ष	उपाध्यक्ष / प्र.प्र.अ.	२०७७ पौष	✓	
४	महिला हिंसा विरुद्धको शुन्य सहनशिलता अपनाउने साथै कार्यक्षेत्रमा हुने यौनजन्य हिंसा र दुर्व्यवहारको सम्बोधन गर्ने	महिला विकास शाखा / उपाध्यक्ष	अध्यक्ष	उपाध्यक्ष / प्र.प्र.अ.	२०७७ मंसिर	✓	

८ सुशासन (जम्मा अंक ७, प्राप्तांक ४)							
१	सामाजिक जवाफदेहिताका औजारहरूको प्रयोग गर्दा लैङ्गिक तथा सामाजिकरूपमा वहिस्करणमा परेका व्यक्ति र समुहहरूको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने	उपाध्यक्ष	अध्यक्ष	उपाध्यक्ष / प्र.प्र.अ.	२०७७ पौष		✓
२	गाउँपालिकाले नियमित रूपमा आयोजना गर्ने सार्वजनिक सुनुवाईमा बर्हिगमन अभिमत (Exit Poll) र नागरिक प्रतिवेदन पत्र (CRC) गर्ने	योजना / प्राविधिक शाखा	अध्यक्ष	उपाध्यक्ष / प्र.प्र.अ.	२०७७ पौष	✓	

३	लैङ्गिक तथा सामाजिकरूपमा वञ्चितकरणमा परेका व्यक्ति र समुहहरूको पहुँचका लागि गरिएका सूचना, शिक्षा र संचारको (IEC materials) प्रवाह गर्ने	महिला विकास शाखा/ उपाध्यक्ष	अध्यक्ष	उपाध्यक्ष/प्र.प्र.अ.	२०७७ पौष	✓	
---	---	-----------------------------	---------	----------------------	----------	---	--

१२. निष्कर्ष

सुर्यगढी गाउँपालिका लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परिक्षण मार्फत गाउँपालिकाको समग्र नीति, कार्यक्रम, ऐन नियम, कार्यविधि, योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन साथै अनुगमन तथा मुल्याङ्कनको स्वलेखाजोखा सम्पन्न गरेको छ। विभिन्न ८ वटा मुख्य विषयक्षेत्रहरू र प्रत्येक विषयक्षेत्र अन्तर्गत ७ वटा उपसुचकहरूमा लैससास परिक्षण विश्लेषणका विभिन्न औजारहरू जस्तै: (दस्तावेज समिक्षा, लक्षित समुह छलफल, प्रमुख व्यक्ति अन्तरवार्ता, कार्याशाला गोष्ठी, माकुरे जालो विश्लेषण) को प्रयोग पश्चात यस सुर्यगढी गाउँपालिका लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको अवस्थामा केहि क्षेत्रमा राम्रो देखिएको छ भने समग्र क्षेत्रमा सुधार गर्नु पर्ने पक्षहरू औलाइएको छ। लैससास परिक्षण पश्चात गाउँपालिका निम्न निष्कर्षमा पुगेको छ।

- ✓ गाउँपालिकामा पहिलो पटक लैससास परिक्षण भएको हुदा यसको महत्व तथा अवधारणाको बारेमा गाउँपालिकाले गहिरो तह बाट बुझे अवसर प्राप्त भएको छ।
- ✓ सुर्यगढी गाउँपालिकाले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण विकासका लागि वार्षिक कार्ययोजना बनाई आगामी वर्षको वार्षिक निति तथा कार्यक्रममा समावेश गर्ने गरि तयार पारिएको छ।
- ✓ आउंदो आर्थिक वर्षबाट लैससास नीति र रणनीति पारित गर्न प्रतिबद्धता जाहेर भएको छ।
- ✓ गाउँपालिकाले योजना निर्माण, कार्यान्वयन तथा मुल्यांकनको तह सम्म लैससास लाई समावेश गर्ने भन्ने बारेमा सबै निर्वाचित पदाधिकारीहरूको समान बुझाई रह्यो।
- ✓ गाउँपालिका अध्यक्षको समय व्यस्तताले गर्दा कार्ययोजना बनेको भएता पनि कार्यान्वयनमा चुनौती देखिएको।
- ✓ गाउँपालिकाले आफना सवल पक्षहरू बढवा दिने तथा सुधारगर्नु पर्ने पक्षहरूको बारेमा कार्ययोजना अनुरूप अगाडी बढ्न प्रतिबद्ध छ।

१३. सुझाव

- ✓ लैससास विकासको लागि प्रत्येक वर्ष सभाबाट बजेट विनियोजित गरी योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्न आवश्यक।
- ✓ संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मंत्रालयबाट गाउँपालिका स्तरीय लैससास कार्यान्वयन समिति गठनको लागि प्रष्ट निर्देशन दिनुपर्ने आवश्यकता रहेको।
- ✓ आगामि वर्षको लैससास परिक्षण गर्दा यस वर्ष बनाइएको कार्ययोजनाको समिक्षा गरि कारणबस सम्पन्न गर्न नसकिएको कार्यक्रमलाई अर्को वर्ष निरन्तरता दिनुपर्ने।
- ✓ लैससास परिक्षण फरक फरक समयमा गोष्ठी तथा अभिमुखिकरण गर्नु गर्ने भएका कारण जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरूलाई लैससास सम्बन्धि अभिमुखिकरण गर्नुपर्ने।

अनुसूची १
लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षणका सूचकहरू
(GESI Audit)

नोट : ० = शून्य, ०.५ = ठिकै, १ = राम्रो

क्र.स.	सूचक र उप-सूचकहरू	अंक	प्राप्ताङ्क	पुष्ट्याई को आधार	कैफियत
१	कानून तथा नीतिमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण	७	४		
क	गाउँपालिकाले तर्जुमा गर्ने कानून (ऐन, नियम, निर्देशिका, कार्यविधि, मापदण्ड), नीति/रणनीति तयार गर्दा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको दृष्टिले सहभागिता हुने गरेको छ वा छैन ?	० - १	०.५	कार्यविधि, निर्देशिका, ऐन, तथा नियमावली	
ख	कानून तथा नीति निर्माणको क्रममा लाभग्राही विशेषतः महिला तथा सामाजिकरूपमा बञ्चितमा परेको समुदायको सुझाव लिईएको छ वा छैन ?	० - १	१	कार्यविधि, निर्देशिका, ऐन, तथा नियमावली	
ग	हालसम्म स्वीकृत भएका कानूनहरू र नीतिहरूका बारेमा पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरूका लागि अभिमुखिकरण भएको छ वा छैन र समान बुझाई छ वा छैन ?	० - १	१	बैठक पुस्तिकाको निर्णय	
घ	स्वीकृत भएका कानून र नीतिहरू वेवसाइटमा राखिएको साथै प्रकाशन गरी सवैको पहुँचमा हुने गरी पालिकाका सम्बन्धित शाखाहरू र वडा कार्यालयमा राखिएको छ वा छैन ?	० - १	०.५	पालिकाको वेवसाइट	
ङ	गाउँपालिकाको लैससास नीति छ वा छैन ? तर्जुमा गरिएको भए लाभग्राही विशेषतः महिला तथा सामाजिकरूपमा बञ्चितमा परेको समुदायसंग छलफल गरी सुझाव समावेश गर्ने गरिएको छ वा छैन ?	० - १	०	नभएको ।	
च	महिला तथा सामाजिकरूपमा बञ्चितमा परेको समुदायहरू लक्षित गरी छुट्टै नीति, निर्देशिका वा कार्यविधिहरू बनेका छन् वा छैनन् ? (जस्तै अपांगता मैत्री, बालमैत्री, लैङ्गिक मैत्री, दलित वा जोखिममा परेको र अन्य समुदायको सामाजिक तथा आर्थिक रुपान्तरणका लागि बनाइएको नीति कार्यविधिहरू)	० - १	०.५	केहि नितिहरू तथा कार्यविधिहरू तयार गरिएको	
छ	गाउँपालिकामा हुनसक्ने सबै प्रकारका विभेद / दुर्व्यवहार (जस्तै यौनजन्य, जातीय र महिला हिंसा नियन्त्रण, समान कामका लागि समान ज्यालाको लागि नीति बनाएर लागु गरिएको छ वा छैन ?	०-१	०.५	केहि नितिहरू तथा कार्यविधिहरू तयार गरिएको	
२	लैससास विश्लेषणमा आधारित योजना तर्जुमा	७	३		

क्र.स.	सूचक र उप-सूचकहरू	अंक	प्राप्ताङ्क	पुष्ट्याई को आधार	कैफियत
क	आवधिक योजनाको उद्देश्य, रणनीति तथा नतिजामा लैगिक तथा सामाजिकरूपमा वञ्चितिकरणमा परेका व्यक्ति र समुहको आर्थिक तथा सामाजिक हैसियतमा परिवर्तन एवम् रुपान्तरण ल्याउने गरी स्पष्टरूपमा उल्लेख गरिको छ वा छैन ?	०-१	०	नभएको ।	
ख	आवधिक तथा क्षेत्रगत योजना (जस्तै स्वास्थ्य, शिक्षा, खानेपानी, कृषि, विपत जोखिम व्यवस्थापन आदि) तर्जुमा गर्दा गाउँ पार्श्वचित्रवाट प्राप्त लिङ्ग, उमेर, भूगोल, जातजाति, भाषा, सस्कृति, वर्ग, अपाङ्गता भएका व्यक्ति आदि अनुसारको छुट्टाछुट्टै अवस्था विश्लेषण गरि आवश्यकता पहिचान गर्ने गरिएको छ वा छैन ?	०-१	०	नभएको ।	
ग	आवधिक, क्षेत्रगत, लैससास नीती अनुरूप वार्षिक नीती तथा कार्यक्रम बनाइने गरेको छ वा छैन ? यस्ता नीति र वार्षिक कार्यक्रम बीचको तादम्यता छ वा छैन ?	०-१	०.५		
घ	वार्षिक योजना तर्जुमा गर्दा लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट (GRB) तर्जुमा प्रक्रिया अवलम्बन गरी कार्ययोजना तयार गर्ने गरिएको छ ?	०-१	०.५	बैठक पुस्तिकाको निर्णय	
ङ	बस्तीस्तरको योजना तर्जुमा प्रक्रियामा सबै प्रकारका लिङ्ग र समुदायको अर्थपूर्ण सहभागिता हुने गरेको छ वा छैन ?	०-१	०.५	बैठक पुस्तिकाको निर्णय तथा उपस्तिथि	
च	वार्षिक कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा विषयगत समिति अनुसार छुट्टयाईएको बजेट र कार्यक्रममा लैससासलाई स्पष्ट रूपमा संबोधन गर्ने गरी विषयगत कार्यक्रमहरू तयार गरिएको छ वा छैन ?	०-१	१	वार्षिक योजना लिष्ट तथा नीति तथा कार्यक्रम	
छ	वञ्चितिकरण र जोखिममा परेका व्यक्ति र समुदायको लागि विशेष कार्यक्रम तथा बजेट तय भएको छ वा छैन ?	०-१	०.५		
३	योजना कार्यान्वयन, अनुगमन/नियमन र मूल्याङ्कन	७	३.५		
क	उपभोक्ता समिति गठन गर्दा आम भेला गर्ने गरिएको छ वा छैन ? उक्त भेलामा सहजीकरणका लागि कर्मचारी वा महिला वडा सदस्यहरूको भुमिका हुने गरेको छ वा छैन ?	०-१	०.५	समिति गठनको बैठक पुस्तिका तथा उपभोक्ता समितिको गठन तथा परिचालन कार्यविधि	
ख	उपभोक्ता समितिमा कम्तिमा ३३ प्रतिशत महिलाको सहभागिता छ वा छैन ? साथै अध्यक्ष, सचिव र कोषाध्यक्षमध्ये कम्तिमा एकजना महिला सदस्य रहने व्यवस्था छ वा छैन ?	०-१	१	समिति गठनको बैठक पुस्तिका तथा उपभोक्ता समितिको गठन तथा परिचालन कार्यविधि	

क्र.स.	सूचक र उप-सूचकहरू	अंक	प्राप्ताङ्क	पुष्ट्याई को आधार	कैफियत
ग	उपभोक्ता समितिमा लैङ्गिक तथा बहिस्करणमा परेका व्यक्ति र समूह, लाभान्वित समूह उपस्थिति रहेको अवस्थामा तिनीहरूको समेत प्रतिनिधित्व हुने गरेको छ वा छैन ?	०-१	१	समिति गठनको बैठक पुस्तिका तथा उपभोक्ता समितिको गठन तथा परिचालन कार्यविधि	
घ	योजना तथा बजेट तर्जुमा दिग्दर्शन २०७४ बमोजिम गठित सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समितिले अनुगमनका सूचकहरू बनाउदा लैससास सम्बन्धी सूचकहरू समावेश गरी सूचक बनाइएको छ वा छैन ? र अनुगमन प्रतिवेदन कार्यपालिकामा छलफल हुन्छ वा हुदैन ?	०-१	०	नभएको ।	
ङ	गत आ.व.को वार्षिक योजनामा लैङ्गिक तथा सामाजिकरूपमा बञ्चितकरणमा परेका व्यक्ति र समूहको उत्थानका लागि तर्जुमा गरिएका कार्यक्रम तथा बजेटको कार्यान्वयन पूर्णरूपमा भए वा भएनन् ?	०-१	१	भएको	
च	सञ्चालित कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्दा लैंगिक तथा सामाजिकरूपमा बञ्चितकरणमा परेका व्यक्ति र समूहलाई लागत अनुरूप पुगेको लाभ, असर र प्रभाव विश्लेषण गर्ने गरिन्छ ? स्थानीय तहले रुपान्तरणीय विकासको लागि सबै वर्ग वा व्यक्तिहरूलाई ज्ञान तथा सीप विकास गर्ने गरेको छ वा छैन ?	०-१	०	नभएको ।	
छ	नियमित रूपमा सबै प्रकारका सरोकारवालाहरूको सहभागितामा लैससास सम्बन्धी छलफल, सिकाई आदानप्रदान हुने गरेको छ वा छैन ? के यस्ता सिकाईहरू कार्यक्रम/योजना तयार वा नीति निर्माण गर्दा समावेश गर्ने गरिन्छ ?	०-१	०	नभएको ।	
४	आन्तरिक संरचना	७	३.५		
क	गाउँपालिकामा गठीत न्यायिक समिति र वडा तहका मेलमिलाप केन्द्रमा लैङ्गिक तथा सामाजिकरूपमा बञ्चितकरणमा परेका व्यक्ति र समूहको प्रतिनिधित्व भएको छ वा छैन ?	०-१	०.५		
ख	न्यायिक समिति र मेलमिलाप केन्द्रमा दर्ता भएका र समाधान गरिएका विवादहरूको खण्डीकृत तथ्यांक (क्षेत्र र लाभान्वित) को अभिलेख राखिएको छ वा छैन ?	०-१	०.५		
ग	गाउँपालिकाले गठन गर्ने गरेका समितिहरू, उपसमिति तथा कार्यदलमा लैङ्गिक तथा सामाजिकरूपमा बञ्चितकरणमा परेका व्यक्ति र समूहको समानुपातिक प्रतिनिधित्व भएको छ वा छैन ?	०-१	०.५		

क्र.स.	सूचक र उप-सूचकहरू	अंक	प्राप्ताङ्क	पुष्ट्याई को आधार	कैफियत
घ	सामाजिक विकास शाखा/महिला तथा बाल विकास शाखा अन्तर्गत लैससास सम्पर्क व्यक्ति तोकिएको छ वा छैन ?	०-१	१		
ड	लैङ्गिक तथा सामाजिकरूपमा वञ्चितकरणमा परेका व्यक्ति र समुहहरूको विकासको लागि छुट्टै कोष तथा बजेटको व्यवस्था भएको छ (जस्तै बाल विकास कोष, अपाङ्गता विकास कोष, छात्रवृत्ति कोष, दलित उत्थान विकास कोष आदि) ? उनीहरूको सक्रियता र आवश्यकता अनुसार कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने गरिएको छ वा छैन ?	०-१	१		
च	बाल हेल्पलाइन १०९८, बालबालिका हराएमा वा भेटिएमा १०४, महिला तथा बालबालिकामाथि हुने हिंसाको बारेमा उजुरी गर्न सकिने राष्ट्रिय महिला आयोगको टोल फ्रि नं. ११४५, घरेलु हिंसा जस्ता उपयोगी जानकारीहरू समुदाय स्तरसम्म प्रभावकारी ढंगबाट सूचना प्रवाह गर्न स्थानीय संयन्त्र प्रयोग गरी लाभग्राहीहरूलाई सूचना प्रवाह गरिने गरेको छ वा छैन ?	०-१	०	नभएको ।	
छ	गाउँपालिकाले टोल विकास संस्था तथा समुदायमा आधारित संस्थाहरू वा समितिहरू (जस्तै: महिला समुह, आमा समुह, बाल क्लब, संचार समुह, कृषि समुह) दर्ता/सूचीकृत गरी सक्रियरूपमा संचालनमा ल्याईएको छ वा छैन ?	०-१	०	नभएको ।	
५	क्षमता विकास	७	२.५		
क	गाउँपालिकामा स्थानीय सरकारको संस्थागत स्व-मूल्याङ्कन गरी क्षमता विकास कार्ययोजना बनाईएको छ वा छैन ? यस्ता कार्ययोजनाका लागि आवधिक, क्षेत्रगत र वार्षिक कार्यक्रममा समावेश गरी कार्यान्वयन गरिएको छ वा छैन ?	०-१	०		
ख	गाउँपालिकाले संचालन गर्ने क्षमता विकास कार्यक्रमहरूमा सहभागिहरूको छनौट गर्दा लैङ्गिक तथा सामाजिकरूपमा वञ्चितकरणमा परेका व्यक्ति र समुहलाई विशेष प्राथमिकतामा राखेर आवश्यकता पहिचानका आधारमा गर्ने गरिएको छ वा छैन ?	०-१	०.५		
ग	गाउँपालिकाले स्वरोजगार वृद्धि गर्ने तथा वैदेशिक एवं रोजगारीमा जाने समुहको क्षमता विकासको लागि कार्यक्रमहरू तय गरी कार्यान्वयन गर्ने गरको छ वा छैन ? स्थानीय तहले रुपान्तरणीय विकासको लागि सबै	०-१	०.५		

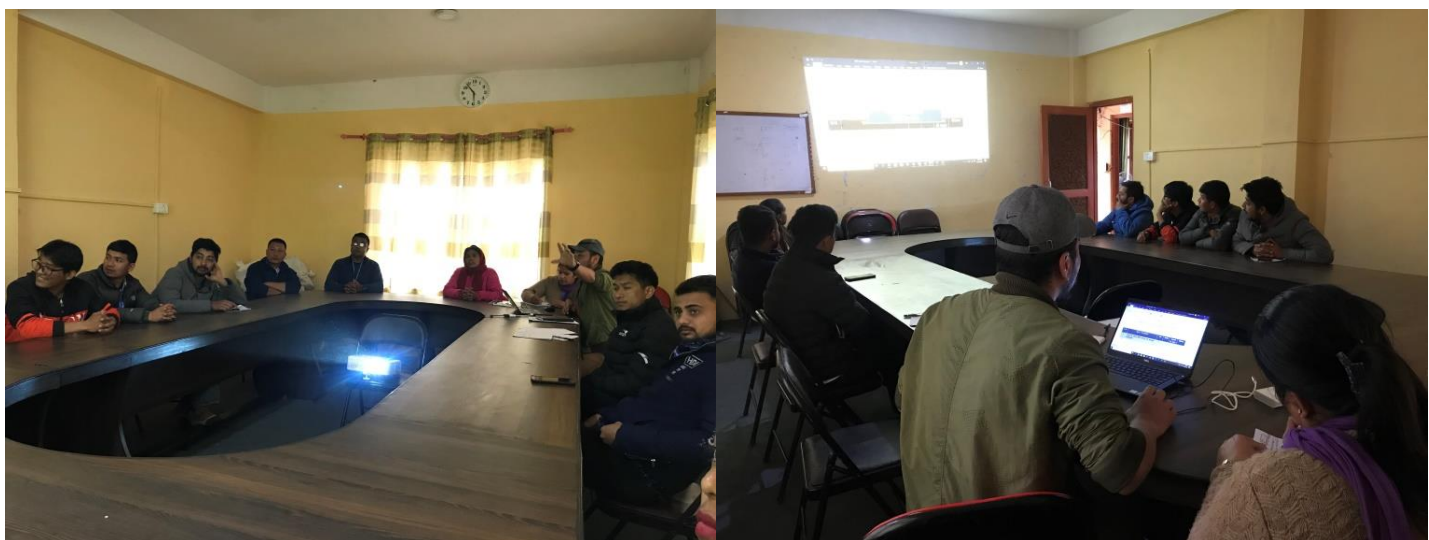
क्र.स.	सूचक र उप-सूचकहरू	अंक	प्राप्ताङ्क	पुष्ट्याई को आधार	कैफियत
	वर्ग वा व्यक्तिहरूलाई ज्ञान तथा सीप विकास गर्ने गरेको छ वा छैन ?				
घ	तालिम प्राप्त व्यक्तिहरूको क्षमतामा आएको परिवर्तनका सम्बन्धमा प्रभावकारी अनुगमन गर्ने गरेको छ वा छैन ? तालिमप्राप्त व्यक्ति वा सेवाप्राप्त गर्ने समुदायको आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तिकरणमा परिवर्तन भएको अभिलेखिकरण गर्ने गरिएको छ वा छैन ?	०-१	०	नभएको ।	
ङ	गाउँपालिकाका पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरूको क्षमता विकास तालिममा लैससास सम्बन्धी छुट्टै विषय राखि तालिम दिने गरेको छ वा छैन ?	०-१	०.५		
च	गाउँपालिकाले महिलाहरूका रणनीतिक आवश्यकता पुरा गर्नका लागि लोक सेवा आयोग तयारी कक्षा, ग्रामीण महिला प्राविधिकहरू (पशु सेवा, कृषि, स्वास्थ्य र पूर्वाधार सम्बन्धी) तयार गर्ने गरेको छ वा छैन ?	०-१	०	नभएको ।	
छ	लैससास विकासको लागि संघीय सरकार अन्तर्गतका संवैधानिक आयोगहरू, प्रदेश सरकार तथा जिल्लास्तरका कार्यालयहरूसँग समन्वय गर्ने गरिएको छ वा छैन ?	०-१	१		
६	नेपाल सरकारका लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी विकासका नीति र प्रतिवद्धता	७	४		
क.	महिला विकासका लागि भएका बेईजिड घोषणा पत्रका बाह्रवटा प्रतिवद्धता र दिगो विकासका सत्रवटा लक्ष्यहरू, बाल अधिकार, जातीय विभेद विरुद्धको अन्तराष्ट्रिय महासन्धी (ICERD), ILO, अपांगता भएका व्यक्तिहरूको अधिकार संरक्षण गर्ने महासन्धि आदिको वारेमा स्थानीय सरकारका प्रतिनिधि र कर्मचारीहरूलाई अभिमुखिकरण गरिएको छ ? कोहि पनि पछाडी नछुटुन् भन्ने कुराको सुनिश्चितताको लागि अध्ययन र विश्लेषण गरी तथ्याङ्क अद्यावधिक गरिएको छ ?	०-१	०.५		
ख.	लैङ्गिक तथा सामाजिकरूपमा वञ्चितिकरणमा परेका व्यक्ति र समुहको साथै जोखिममा परेका समुदायका लागि विशेष कार्यक्रम सहित दिगो विकासका लक्ष्यहरूको स्थानीयकरणका लागि स्थानीय तहले सरोकारवालाहरूसँगको सहकार्यमा कार्य गरिएको छ वा छैन ?	०-१	०.५		
ग.	महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मुलन गर्ने महासन्धि (CEDAW) कार्यान्वयनका लागि तयार गरिएको राष्ट्रिय कार्ययोजना र संयुक्त राष्ट्रसंघीय सुरक्षा परीषदबाट पारीत प्रस्ताव नं. १३२५ र १८२० को	०-१	०.५		

क्र.स.	सूचक र उप-सूचकहरू	अंक	प्राप्ताङ्क	पुष्ट्याई को आधार	कैफियत
	कार्यान्वयन राष्ट्रिय कार्ययोजनामा स्थानीय सरकारको जिम्मेवारी भनी उल्लेख गरेका कार्यक्रम हरुमा रकम विनियोजन गरेको छ वा छैन ?				
घ.	महिला विरुद्ध हुने सबैखालको हिंसा निर्मुल गर्ने कार्यक्रमहरु र सो अनुसारको बजेट विनियोजन गरी कार्यक्रम समयमै सम्पन्न गरेको छ ?	०-१	१		
ङ	महिला अधिकार स्थापना र महिला माथि हुने हिंसा विरुद्धको विभिन्न दिवस र अभियान जस्तै महिला हिंसा विरुद्धको १६ दिने अभियान, किशोरी दिवस, अन्तराष्ट्रिय महिला दिवस, स्वच्छ महिनावारी दिवस सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन गर्ने गरेको छ वा छैन ?	०-१	०.५		
च	संयुक्त राष्ट्रसंघीय बाल अधिकार महासन्धी १९८९ मा गरिएको प्रतिवद्धता कार्यान्वयनका लागि बजेट विनियोजन सहित कार्यक्रम तयार गरी समयमै सम्पन्न गरेको छ वा छैन ?	०-१	०.५		
छ	समाजमा विद्यमान जातीय विभेद र छुवाछुत सम्बन्धी सामाजिक, सांस्कृतिक र धार्मिक कुरीति र अभ्यास हटाउनका लागि बजेट विनियोजन सहित कार्यक्रम तयार गरी समयमै सम्पन्न गरेको छ वा छैन ?	०-१	०.५		
७	सेवा प्रवाह र संस्थागत संस्कृति	७	३		
क	लैङ्गिक तथा सामाजिकरूपमा बञ्चितकरण र जोखिममा परेका व्यक्ति र समुदायको नक्सांकन तथा वार्षिकरूपमा अद्यावधिक गर्ने गरेको छ वा छैन ?	०-१	०	नभएको ।	
ख	गत आ.व. मा सेवा सुविधामा पहुँच नभएका समुदायहरुका लागि सेवा प्रवाहमा पहुँच पुऱ्याउन घुम्टि शिविर संचालन भए वा नभएको ?	०-१	०.५		
ग	बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, महिला र अपांगमैत्री भौतिक संरचना (सार्वजनिक स्थल) निर्माण भएका छन् वा छैनन् ? स्थानीय तहले सेवाग्राहीहरु प्रतिक्षारत रहँदा बस्ने ठाउँको उचित व्यवस्थापन जस्तै पिउने पानी, महिला/पुरुष शौचालय, प्रतिक्षालय आदि छ वा छैन ?	०-१	०.५		
घ	महिला कर्मचारीहरुको गर्भावस्था र बच्चालाई स्तनपान सम्बन्धी संवेदनशीलतालाई ध्यान दिने गरिएको छ वा छैन (जस्तै गर्भवती महिलालाई जोखिमयुक्त, खतरायुक्त काममा लगाउन नपाइने) ?	०-१	०.५		

क्र.स.	सूचक र उप-सूचकहरू	अंक	प्राप्ताङ्क	पुष्ट्याई को आधार	कैफियत
ड	राष्ट्रिय तथा स्थानीय अभियान र सम्बन्धित मुद्दाहरूमा (जस्तै निकृष्ट प्रकारको बालश्रम, बाल विवाह, बहुविवाह, दाइजो प्रथा, बोक्सी, छुवाछुत प्रथा तथा घरेलु हिंसा, महिला हिंसा उल्लंघन / नियन्त्रणका लागि) अभियान/चेतनामूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुने गरेको छ वा छैन ?	०-१	०.५		
च	महिला हिंसा विरुद्धको शुन्य सहनशिलता अपनाईएको छ वा छैन ? कार्यक्षेत्रमा हुने यौनजन्य हिंसा र दुर्व्यवहारको सम्बोधन गर्ने गरिएको छ वा छैन ?	०-१	०.५		
छ	गाउँपालिकामा लैससासमैत्री आचरण, भाषा, व्यवहार आदि प्रयोगमा आएको छ वा छैन ? यस्तो व्यवस्थाका लागि पहल गरिएको छ वा छैन ?	०-१	०.५		
द	सुशासन	७	४		
क	स्थानीय तहले सार्वजनिक सुनुवाई, सार्वजनिक परिक्षण, सामाजिक परिक्षण, लैससास परिक्षण, गुनासो सुनुवाई, सामुदायिक सूचना पाटी, नागरिक बडापत्र जस्ता सामाजिक जवाफदेहिताका औजारहरूको कार्यान्वयन प्रभावकारी ढंगबाट गर्ने गरेको छ वा छैन ?	०-१	१		
ख	सामाजिक जवाफदेहिताका औजारहरूको प्रयोग गर्दा लैङ्गिक तथा सामाजिकरूपमा बहिस्करणमा परेका व्यक्ति र समुहहरूको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने गरिएको छ वा छैन ?	०-१	०.५		
ग	गाउँपालिकाले नियमित रूपमा आयोजना गर्ने सार्वजनिक सुनुवाईमा बर्हिगमन अभिमत (Exit Poll) र नागरिक प्रतिवेदन पत्र (CRC) गर्ने गरेको छ वा छैन ?	०-१	०.५		
घ	Website निर्माण गरी विभिन्न सूचनाहरू (वार्षिक नीति, कार्यक्रम तथा बजेट, आय-व्यय, पार्श्वचित्र, जोखिम नक्साकन, आवधिक तथा रणनीतिक योजनाहरू, पञ्जीकरणको तथ्यांक, सामाजिक सुरक्षा भत्ताको विवरण तथा अन्य नियमित सूचनाहरू आदि) सार्वजनिकिकरण गर्ने गरेको छ वा छैन ?	०-१	०.५		
ड	सार्वजनिक महत्वका सूचनाहरू साथै माथि “घ” मा उल्लेखित विवरण प्रकाशन गरी स्थानीय संचार माध्यम तथा सूचना पाटी वा सवैको पहुँचमा हुने स्थानमा सर्वजनिक गर्ने गरिएको छ वा छैन ?	०-१	०.५		

क्र.स.	सूचक र उप-सूचकहरू	अंक	प्राप्ताङ्क	पुष्ट्याई को आधार	कैफियत
च	लैससासका राम्रा अभ्यासहरू, घटना अध्ययन आदिको प्रकाशन गर्ने, स्थानीय तहका समितिहरूमा छलफल गर्ने, अन्य स्थानीय तह, नागरिक समाज तथा प्रदेश र संघ सम्बन्धित निकायहरूसंग आदान प्रदान गर्ने गरेको छ वा छैन ?	०-१	०.५		
छ	लैङ्गिक तथा सामाजिकरूपमा वञ्चितकरणमा परेका व्यक्ति र समुहहरूको पहुँचका लागि गरिएका सूचना, शिक्षा र संचारको (IEC materials) प्रवाह गरिएको छ वा छैन ? गरिएको भए त्यसले स्थानीय तहको विकास कार्यहरूमा सहभागितामा वृद्धि ल्याएको छ वा छैन ?	०-१	०.५		

लैससास (GESI) परिक्षणका केहि भलकहरु

लैससास कार्यदल मार्फत GESI सूचकहरूमा अङ्कभार प्रदान गर्दै ।

लैससास लक्षित समुह छलफल गर्दै ।

लैससास परिक्षण को अभिमुखिकरण गर्दै

प्रमुख व्यक्ति अन्तरबार्ता मा सहभागी हुदै गाउँपालिका उपाध्यक्ष

सहभागीहरु

क्र.स.	नाम	पद	कार्यालय
१	सन्त बहादुर घले (तामाङ्ग)	गा.पा. अध्यक्ष	सुर्यगढी गाउँपालिका
२	मञ्जु बुढाथोकी (ढकाल)	गा.पा. उपाध्यक्ष	सुर्यगढी गाउँपालिका
३	इमान सिंह तामाङ्ग	वडा नं १ वडा अध्यक्ष	सुर्यगढी गाउँपालिका
४	वासुदेव अधिकारी	वडा नं २ वडा अध्यक्ष	सुर्यगढी गाउँपालिका

५	ऋषि बहादुर पौडेल	वडा नं ३ वडा अध्यक्ष	सुर्यगढी गाउँपालिका
५	राम कुमार गिरी	वडा नं ४ वडा अध्यक्ष	सुर्यगढी गाउँपालिका
६	भैरव बहादुर अधिकारी	वडा नं ५ वडा अध्यक्ष	सुर्यगढी गाउँपालिका
७	सीता कुमारी नेपाली	कार्यपालिका सदस्य	सुर्यगढी गाउँपालिका
८	लक्ष्मी सुनार	कार्यपालिका सदस्य	सुर्यगढी गाउँपालिका
९	मेनका भट्टराई	कार्यपालिका सदस्य	सुर्यगढी गाउँपालिका
१०	कल्पना सुचिकार	कार्यपालिका सदस्य	सुर्यगढी गाउँपालिका
११	सन्त बहादुर घर्ति	कार्यपालिका सदस्य (मनोनित)	सुर्यगढी गाउँपालिका
१२	दिपक परियार (नेपाली)	कार्यपालिका सदस्य (मनोनित)	सुर्यगढी गाउँपालिका
१३	जानकी मिश्र	लैससास सर्म्पक व्यक्ति/कार्यदल संयोजक	सुर्यगढी गाउँपालिका
१४	इजश्वर पाण्डे	प्र. प्र. अ.	सुर्यगढी गाउँपालिका
१५	महेश राज शर्मा	लेखा अधिकृत	सुर्यगढी गाउँपालिका
१६	सुबास अधिकारी	ईन्जिनियर	सुर्यगढी गाउँपालिका
१७	बुद्ध घर्ति मगर	सब- ईन्जिनियर	सुर्यगढी गाउँपालिका
१८	संजय अधिकारी	सब- ईन्जिनियर	सुर्यगढी गाउँपालिका
१९	नरेन्द्रमान डंगोल	स्वास्थ्य संयोजक	सुर्यगढी गाउँपालिका
२०	सुशिल पाण्डे	सुचना प्रविधि अधिकृत	सुर्यगढी गाउँपालिका
२२	विनोद पाठक	MIS अपरेटर	सुर्यगढी गाउँपालिका
२३	सुजित तामाङ्ग	फिल्ड सहायक/योजना सर्म्पक व्यक्ति	सुर्यगढी गाउँपालिका
२४	सुभद्रा पौडेल	अनुनी सहजकर्ता	सुर्यगढी गाउँपालिका
२५	रमेश गीरी	शिक्षा सहजकर्ता	सुर्यगढी गाउँपालिका
२६	कमल तामाङ्ग	रोजगार संयोजक	सुर्यगढी गाउँपालिका
२७	ईश्वरी गीरी	सामाजिक परिचालक/मेलमिलापकर्ता	सुर्यगढी गाउँपालिका
२८	तुलजा गुरुङ	ईन्जिनियर (पुर्णिमा)	सुर्यगढी गाउँपालिका
२९	चन्द्र गुरुङ	योजना तथा शासन सल्लाहकार (पुर्णिमा)	सुर्यगढी गाउँपालिका